

УДК 811.161.2

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЛЮБОВ» У ПОЕЗІЇ

МИКОЛИ ВІНГРАНОВСЬКОГО

Грозян Н. Ф.

*РВНЗ «Кримський інженерно-педагогічний університет», Сімферополь
E-mail: n.f.grozyan@mail.ru*

Стаття присвячена вербалізації концепту «любов» у поезії Миколи Вінграновського. Наголошується, що на сьогодні не існує ще єдиної моделі аналізу концепту, а розроблені лише поодинокі фрагменти. Незважаючи на численні розвідки мовознавців, тема любові у сучасній науковій парадигмі залишається складною й мало дослідженою.

Досліджений матеріал засвідчує, що основними вербалізаторами концепту «любов» у поетичних творах Миколи Вінграновського є передусім лексеми любов, кохання. Амбівалентну сутність концепту «любов» засвідчують такі протилежні смислові фрагменти: з одного боку, любов – це те почуття, «що є освяченим», «яке воскрешає», із іншого – «те, що є скороплинним, тимчасовим», «те, що може дорівнювати ганьбі». Кохання як суб'єкт осмислення об'єктивується у смислах. Зміщення на аксіологічній шкалі в бік негативних конотацій демонструють тексти, у яких поняття любові розкривається через асоціативні зв'язки з ненавистю. Реалізується аналізований концепт у досліджуваних текстах передусім як позитивно маркований. Аналізований матеріал засвідчує, що у поезії Миколи Вінграновського концепт «любов» виступає складною національно-культурною й індивідуально-авторською домінантою.

Ключові слова: концепт, смисли, любов, кохання, поетичні твори, поезія Миколи Вінграновського.

Постановка проблеми. Розробка способів експлікації концептуального змісту літературних творів із застосуванням методологічних настанов і теоретичних засад когнітивної лінгвістики, концептології, когнітивної поетики, лінгвокультурології тощо належить до актуальних і новаторських завдань сучасного мовознавства, лінгвопоетики зокрема, оскільки дозволяє глибше розкрити ідіостилю митців слова з урахуванням співвідношення етнокультурного та індивідуально-авторського в тезаурусі творчої особистості, а також особливостей реалізації картини світу в художньому творі. На сьогодні не існує ще єдиної моделі аналізу концепту, а розроблені лише поодинокі фрагменти. Об'єктом дослідження були різноманітні концепти у різних мовах, які часто розглядалися у зіставленні з концептами інших мов, наприклад: концепт «талант» (Е. Акулова), концепти «усмішка» і «сміх» (В. Гаєчко), концепт «час» (О. Задорожна, А. Загнітко), концепт «життя» (Ж. Краснобаєва-Чорна), концепт «ідеальна жінка» (А. Кисельова), концепт «мудрість» (Т. Крижанівська), концепт «покарання» (О. Левченко), концепт «умова» (А. Малявін), концепти «правда», «неправда» (М. Мамич), концепт «червоний» (Л. Мельник), концепти «Бог», «Богородиця», «святість», «чорт» (Т. Вільчинська), концепт «страх» (І. Стоянова), концепти «слово» і «творчість» (Н. Мех), концепти «добро», «зло» (Т. Попова), концепти «кохання», «дорога» (Л. Щербачук), концепти «серце», «розум» Т. Прудникова, концепти «шлях»,

«вчинок» (Т. Радзівська), концепт «краса» (О. Цапок) та інші. І хоча концепт виявляє багато спільних рис із поняттями, є всі підстави стверджувати, що він і помітно відрізняється від них. У цьому плані привертає увагу дефініція В. Жайворонка, який стверджує, що «концепт – це й зміст поняття, і смисл» (а частіше комплекс смислів слова) [1, с. 25]. У дослідженні ми послуговуємося цим визначенням.

У наш час у центрі уваги багатьох дослідників (Т. Вільчинська, І. Голубовська, В. Жайворонко, О. Задорожна, С. Єрмоленко, В. Кононенко, Н. Мех, Т. Радзівська, Н. Слухай, О. Снитко, О. Цапок та ін.) перебувають механізми взаємодії мови та культури, мови й мислення, що можуть бути виявлені в межах окремого висловлювання й тексту в цілому. Пропоноване дослідження передбачає аналіз особливостей поетичного тексту в когнітивній площині. Поетичний текст репрезентує мовленнєво-мислительну діяльність автора, розраховану на зворотню діяльність читача; «це унікальний і досконалий спосіб пізнання світу, що часто не піддається верифікації науковим шляхом» [4, с. 31]. Ще у 1980 р. Ю. Степанов наголошував на тому, що аналіз художньої літератури методами і з позицій тільки літературознавства чи тільки лінгвістики не дає ефективних результатів, не розкриває внутрішніх закономірностей художнього тексту [5, с. 199]. Отже, з одного боку, актуальність дослідження зумовлена активізацією дослідницького інтересу до концепту як лінгвоментального феномена, з іншого – до поетичного доробку поетів-шістдесятників.

Мета статті – простежити особливості об'єктивації концепту «любов» у поетичних творах Миколи Вінграновського.

Незважаючи на численні розвідки мовознавців, тема любові у сучасній науковій парадигмі залишається складною й мало дослідженою. Це пов'язано з тим, що концептуальна структура любові в різних концептосистемах підлягає своєрідним перетворенням, яка є результатом підведення під форму одного й того знака, різного за складністю змісту. До аналізу концепту «любов» в україністиці зверталися Віталій Кононенко, досліджуючи його на матеріалі української, передусім класичної художньої літератури, зокрема текстів: Тараса Шевченка, Панаса Мирного, Івана Франка, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського, Василя Стефаника; Оксана Ясіновська розглядала слово-концепт «любов» у текстах Нового Завіту; Лідія Щербачук досліджувала особливості вербалізації концепту «кохання» в поетичних текстах Ліни Костенко й Анатолія Мойсієнка та ін. вчені.

У монографії «Концепти українського дискурсу» В. Кононенко трактує концепт «любов» як абстрактно-емоційний і ставить в один ряд із концептами «воля», «свобода», «неволя», «слава», «мрія», «надія», «доля», «недоля», «віра», «страх», «сміх», «сум», «туга», «журба», «тріх», «спокута», «зло», «добро», «зрада», «вірність» [3]. Вчений зазначає, що на розуміння концепту накладаються філософські, етнічні, релігійні, психологічні й інші позамовні чинники, які зрештою визначають його комплексний характер; сукупність цих ознак тією чи іншою мірою відбивається у художньому дискурсі, що може допомогти при розумінні концептуальних смислів, конотативних відтінків, пов'язаних, зокрема, з невичерпністю асоціацій, градацією оцінювання [3].

Ім'я Миколи Вінграновського звучить як метафора, у якій уособлюється все найкраще, найсвітліше й найдобрише, що народилося на ниві красного письменства від початку шістдесятих років до цього часу. Він прийшов у поезію так, як приходять справжні, як з'являються великі майстри. «Прийшов зі святістю і чистотою духу і залишився у ній величним Маестро першого подиху його вірша», – так пише про Миколу Вінграновського відомий критик і літературознавець Тарас Салига [2, с. 5]. Леонід Талалай додає: «Під зорею Довженка у Вінграновського виробилося його постійне і послідовне спрямування до недосяжного ідеалу. Це і робить його творчість надзвичайно піднесеною від приземленої побутової поезії багатьох інших віршувальників. Ніхто із сучасників не говорить сьогодні із такої духовної висоти, як він...» [2, с. 7].

Кожен відповідальний за слово поет завжди починається з любові до землі, людей, краю, Вітчизни. Саме так і формувалася душа Миколи Вінграновського під впливом інтересу до усної народної творчості, культури, історії, традицій.

Світ поезії Миколи Вінграновського неодноразово був предметом вивчення науковців. Це стосується досліджень В. Базилевського, Б. Буряка, І. Дзюби, Н. Зборовської, М. Ільницького, Т. Салиги, С. Єрмоленко та ін.

В одному зі своїх інтерв'ю поет висловився: «Батьківщина і народ – це вічна тема. А втім, чи це тема, я не знаю, мабуть, це не тема, а життя поета, його кров, його нерви, його любов, його надія... Батьківщина, земля, любов, люди – без цього поет – не поет. Та найголовніше. Все, що я написав, пов'язую з цими категоріями. Бо любов, бо страждання, бо надія, розлука – воно все живе» [2, с. 14].

Значну роль у творчості Миколи Вінграновського, як власне чи не в доробку кожного поета, відіграє інтимна лірика. Ця частина творчого доробку – насамперед романтичний погляд на світ, шляхетність душі, щирість зізнань, культура вислову. Жінка, наречена, кохана, мати – образи, у яких втілюються найсвітліші поетові почування, його роздуми про рідну землю, джерела духовності. Інтимна лірика Вінграновського, як зазначає Тарас Салига, возвеличує, підносить людину, а не тільки, сказати б, фіксує її настрої. Інтимні почування активізують душевні сили людини, окрилюють її [2, с. 35].

Основними вербалізаторами концепту «любов» є лексеми *любов* і *кохання*, наприклад: «Усе попереду – любов, і цвіт, і день, і мла, і ніч, і паморозь туманна» [2, с. 86]; «Мені кохання ти подарував! Будь прокляте моє святе кохання!» [2, с. 116]. Крім того, наявні й інші однослівні номінації: *любота*, *любоці*: «У білій лодії ми пливемо По водах любоців між берегами ночі» [2, с. 194]; «У страсі скінчив ніч і в страсі день почав. Від страху і до страху ця любота» [2, с. 56].

Із наведеними номінаціями пов'язана реалізація концептуальних смислів. Так, у позиції суб'єкта осмислення експлікуються такі смисли, як: «та, що є самою сутністю речей»: «Моя любов – і є моя любов... Учителю, вже ллється на вокзалі На твою посмішку тюльпанна мертва кров» [2, с. 322]; «яка забирає сили, виснажує душу і тіло»: «Хто воно за таке любов? Вже б здавалося, відболіло, Пригоріло у тім вогні, Ступцювало і душу й тіло...»; «водить манівцями»: «Та ще любов біжить у манівці» [2, с. 16].

Концепт «любов» у поетичних текстах Миколи Вінграновського є амбівалентним. Він реалізує аксіологічно протилежні смислові фрагменти. З одного боку, любов – це те почуття, «що є освяченим»: «Святиться та любов в моїм малім іменні» [2, с. 322]; «яке воскресає»: «Стражданням спалений, воскреснутий любов'ю» [2, с. 93], із іншого – «те, що є скороплинним, тимчасовим»: «Причаєна любове водоплинна, До свого кола повертаюсь я» [2, с. 274], «У боротьби нема відпустки, Любов плинуча моя» [2, с. 196]; «те, що може дорівнювати ганьбі»: «Любов у нім дорівнює ганьбі» [2, с. 116].

У М. Вінграновського вона може бути і демонічною: «Мені вчувалась демона хода. Любов мені його лиш осявала» [2, с. 116].

Уявлення про любов як суб'єкт зіставлення об'єктивують такі смисли: «та, що як вулкан»: «Я – ще вулкан розвержений любові, Що прагнув смерті вашої не раз» [2, с. 104]; «несподівана і всеохоплююча, як пожежа»: «Любов – солома, і сірник не згас, Одна хвилинка і – пожежа в грудях...» [2, с. 347]; «задумлива і схвильована, мов сад»: «Вона була задумлива, як сад. Вона була темнава, ніби сад. Вона була схвильована, мов сад. Вона була, мов сад і мов не сад» [2, с. 142]; «урочиста і самотня, як ніч»: «Вона була урочиста, як ніч. Вона була однецька, ніби ніч. Вона була в червоному, мов ніч. Вона була, мов ніч і мов не ніч» [2, с. 142].

Часто любов у досліджуваних текстах Миколи Вінграновського осмислюється як гріховне почуття, це засвідчують контексти, у яких вона зіставляється з «гріхом», «бездітною вдовою»: «І не зроню я слова, як з молитви, До тих любовей, де любов – це гріх!» [2, с. 335]; «Любове дорога моя бездітна, Моя удова, вибачте, – це ми» [2, с. 268]. Тут аналізований концепт конотує швидше значення симпатії, співчуття, захоплення: «І цілували наші губи Вдова-Любов, Вдова-Життя» [2, с. 341].

Як суб'єкт зіставлення у формі заперечення реалізується слово любов у такій конструкції: «Любов – не зло. Любов, якби Від себе утекти можливо» [2, с. 123], а як об'єкт зіставлення лексема любов виступає у реченні: «Зацвіли твої пальці першим цвітом любові. Зацвіли твої очі першим цвітом сльози» [2, с. 284].

Аналіз концепту «любов» виявляє певні асоціативні ряди, у яких простежуються зв'язки любові з вірою і надією: «І з нами наші, наші ріки – Надія, віра, любов» [2, с. 235]; волею і добром: «Ти той, хто для добра, для волі і любові» [2, с. 186]; правдою: «Є правда і любов» [2, с. 140]; скромністю: «Натхненні скромністю і тихою любов'ю, Вони мені сердечністю цвіли» [2, с. 80], злагодою: «Щасливий я, що можу на Землі Творити світ для злагоди і любові» [2, с. 93]. Подібні приклади конотують позитивне забарвлення досліджуваного концепту.

Певне зміщення на аксіологічній шкалі в бік негативних конотацій демонструють тексти, у яких поняття любові розкривається через асоціативні зв'язки з ненавистю: «Наче вони не дожили Зненавистю і любов'ю» [2, с. 74], «Як мало ненавидіти й любити! І як багато жити, щоб тільки жити» [2, с. 76]; гіркотою: «З новим роком, з новим щастям. Вас, гіркото, вас, любов!» [2, с. 295]; печалю: «Де вже вітаються з любов'ю Печалі, болі і роки» [2, с. 332].

Динамічну природу концепту «любов» як ментального феномена, що змінюється з плином часу, засвідчують рядки: «Усе попереду – любов, і цвіт, і день, і мла, і ніч, і паморозь туманна» [2, с. 86].

Об'єктами любові в поетичних текстах Миколи Вінграновського, окрім ліричної героїні («Дівчина в зеленому платті, Любове моя» [2, с. 31], «Цю жінку я люблю» [2, с. 53], «Я вас люблю, як сіль свою Сиваш, Як ліс у грудні свій листок останній» [2, с.108], «Вчораїню тінь коханої люблю» [2, с. 56], виступають: рідна земля: «І той любов'ю повниться до світу, Хто рідну землю має під собою» [2, с. 30]; мама, тато, мед: «Я річечку оцю в городі в нас під кленом, Як тата й маму і як мед люблю» [2, с. 95]; глід і гніздо: «Бо своє люблю при собі, Як любив його і вчора, – Сірий побіл над лиманом, Сірий глід з гніздом сорочим, Срібне слово павутини» [2, с. 8]; сама любов: «Моя любов і є – моя любов» [20, с. 322].

Локусом любові у поезіях М. Вінграновського є передусім така частини тіла людини, як: обличчя: «Любові нашої обличчя не люблю. Її обличчя – то любові муки...» [2, с. 207]; очі: «Стояла жінка світла і чужа. Із мовою нерідною для скирти, З великими як зненависть очима, В яких любов гойдалася моя» [2, с. 101]; руки: «Любовною рукою Я п'ю тебе за тебе у цю мить» [2, с. 121].

Лексема кохання, реалізуючись у позиції суб'єкта осмислення, виявляє дещо інші смисли, як-от: «те, що є подарунком долі»: «Мені кохання ти подарував» [2, с. 116]; «зазвичай довгоочікуваним»: «І привітаю обережно я Моє сподіване кохання» [2, с. 84]; «безмежним»: «Бо кохання – нема йому краю» [2, с. 373].

Певною мірою концептуальна семантика імплікується в рядках, що актуалізують уявлення про кохання як «тенета»: «І сіра відьма крупним планом Собі коханнячко плете. Вона плете його недбало, І так, і сьак, туди й сюди» [2, с. 258].

Локусом кохання, що збігається із його розумінням у науковій парадигмі, виступає саме ліричний герой: «І цвіте в мені моє кохання, Та не знаю я кому цвіте» [2, с. 270].

Темпоральну сутність кохання засвідчує контекст: «Тобі присвячую я літ своїх світання, Весну думок, весну свого кохання» [2, с. 75]. Причому весна у поета виступає періодом розквіту, зародження почуттів, як це здебільшого виявляється у фольклорі.

Висновки. Отже, у поетичних творах Миколи Вінграновського концепт «любов» виступає складною національно-культурною й індивідуально-авторською домінантою. Проведений аналіз показує, що більшість смислів концепту «любов», які він реалізує у творчості Миколи Вінграновського, збігаються з тими, що сформувалися в українській етнокulturі. Водночас у досліджуваних текстах любов може бути й демонічною або усвідомлюватися через численні індивідуально-авторські порівняння.

Список літератури

1. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика: нариси / В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.
2. Вінграновський М. С. Вибрані твори : у 3 т. – Т. 1: Поезії ; вступна стаття Т. Салиги / М. С. Вінграновський. – Тернопіль : Богдан, 2004. – 400 с.
3. Кононенко В. І. Концепти українського дискурсу: монографія / В. І. Кононенко. – Київ – Івано-Франківськ : Плай, 2004. – 248 с.
4. Маслова В. А. Поэт и культура: концептосфера Марины Цветаевой : учебное пособие / В. А. Маслова. – М. : Флинта: Наука, 2004. – 256 с.
5. Степанов Ю. С. Константы : словарь русской культуры / Ю. С. Степанов. – М. : Академический Проект, 2004. – 992 с.

Грозян Н. Ф. Объективация концепта «любовь» в поэзии Николая Винграновского / Н. Ф. Грозян // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия: Филология. Социальные коммуникации. – 2014. – Т. 27(66), № 4. Часть 2. – С. 121–126.

Статья посвящена вербализации концепта «любовь» в поэтических текстах Николая Винграновского. Отмечается, что на сегодняшний день не существует еще единой модели анализа концепта, а разработаны лишь отдельные фрагменты. Несмотря на многочисленные научные труды лингвистов, тема любви в современной научной парадигме остается сложной и мало исследованной.

Исследованный материал свидетельствует, что основными вербализаторами концепта «любовь» в поэтическом творчестве Николая Винграновского являются прежде всего лексемы любовь, кохання. Амбивалентную сущность концепта «любовь» свидетельствуют такие противоположные смысловые фрагменты: с одной стороны, любовь – это то чувство, «что есть священным», «которое воскресает», а с другой – «то, что есть временным», «то, что может равняться позору». Специфику поэзии Николая Винграновского определяет то, что локусом любви чаще всего выступают части тела человека: лицо, глаза, руки. Любовь как субъект осмысления объективируется в смыслах. Смещение на аксиологической шкале в сторону отрицательных коннотаций демонстрируют тексты, в которых понятие любви раскрывается через ассоциативные связи с ненавистью. Реализуется рассматриваемый концепт в исследуемых текстах прежде всего как положительно маркированный. Рассматриваемый материал свидетельствует, что в поэтических произведениях Николая Винграновского концепт «любовь» выступает сложной национально-культурной и индивидуально-авторской доминантой.

Ключевые слова: концепт, смыслы, любовь, поэтические произведения, поэзия Николая Винграновского.

Grozyan N. F. Verbalization of the concept "love" in Nicholas Vingranovsky poetry // Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. Series: Philology. Social communications. – 2014. – V. 27(66), № 4. Part 2. – P. 121–126.

The article is devoted to verbalization of the concept "love" in Nicholas Vingranovsky poetic texts.

It is noted that nowadays there is not still any unified model of the concept analysis, and only separate fragments are developed. In linguistics various concepts in different languages were objects of research. In the research we use the concept definition of Vitaliy Zhayvoronok. Despite of the numerous scientific works of linguists, the love subject in a modern scientific paradigm remains complicated and investigated not enough.

The research material testifies that the main verbalizers of a concept "love" in Nicholas Vingranovsky poetic works are first of all lexemes love, fondness. The lexeme "love" in a position of the subject of understanding as the concept's name, realizes such meanings: on the one hand, it is "eternal", and on the other one – "temporary".

The ambivalent essence of the concept "love" suggest certain meanings. The specificity of Nicholas Vingranovsky poetry is defined by the fact that as the love locus of love act more often face, hands, eyes. It is recorded that object of love in Nicholas Vingranovsky poetics is life, people, children, the lyrical heroine.

Nikolai Vingranovsky claims that the person himself acts as the creator or the destroyer of his happiness. We find the cases where the author precisesthat love is destroyed by the loved one. The research material shows that the objects of love can be conceived both generally (rather wide), and concrete. Sometimes the author distinguishes the objects of love and fondness, last of which in his world outlook is interpreted narrowly and includes feelings to the person of the opposite sex. The love as the subject of understanding is objectified in senses. The shift on an axiological scale towards negative connotations is shown by texts in which the concept of love reveals through associative links with hatred. The examined concept in the research texts is realized first of all as positively marked. The examined material testifies that in Nicholas Vingranovsky poetic works the concept "love" acts as a complicated national cultural and individual author's dominant.

Keywords: concept, meanings, love, poetic works, Nicholas Vingranovsky poetry.